

O'ZBEKISTON MILLIY STANDARTI

Poyabzal ishlab chiqarish chiqindilari. Chiqindilarni tasniflash va boshqarish

Rasmiy nashr

NATIONAL STANDARD OF UZBEKISTAN

Footwear manufacturing wastes. Waste classification and management

Official edition

Ushbu milliy standart EN 12940:2004 ning bir xil qo'llanilishidir. rue de Stassart, 36 B-1050 Brusselsruxsati bilan qabul qilingan.

This national standard is the identical implementation of EN 12940:2004 and is adopted with permission rue de Stassart, 36 B-1050 Brussels

Ushbu milliy standart 2025-yil 26-yanvardan boshlab O'zbekiston standartlar institutining 2024-yil 26-noyabrdagi 77/XSt-son buyrug'i bilan amalga kiritildi.

Ushbu milliy standartni O'zbekiston Respublikasi hududida rasmiy chop etish mutloq huquqi O'zbekiston standartlar institutiga tegishli

Poyabzal ishlab chiqarish chiqindilari. Chiqindilarni tasniflash va boshqarish
(EN 12940:2004, IDT)

Rasmiy nashr

O‘zbekiston standartlar instituti
Toshkent

So‘z boshi

1. O‘zbekiston standartlar instituti tomonidan QABUL QILISHGA TAQDIM ETILDI.
2. O‘zbekiston standartlar institutining 2024-yil 26-noyabrdagi 77/XSt-son buyrug‘i bilan TASDIQLANDI.
3. Ushbu standart EN 12940:2004 “Footwear manufacturing wastes. Waste classification and management” xalqaro standartiga aynan o‘xshash.
4. DASTLABKI AMALGA KIRITILISHI

Ushbu milliy standart va unga bo‘lgan o‘zgartishlarni O‘zbekiston hududida amalga kiritish haqidagi axborot Standartlashtirish bo‘yicha milliy organning rasmiy veb-saytlari va standartlarning yillik axborot ko‘rsatkichlarida qayd etiladi. Ushbu standartni qayta ko‘rib chiqish yoki bekor qilish haqidagi muvofiq axborot Standartlashtirish bo‘yicha milliy organning rasmiy veb-saytlari va standartlarning yillik axborot ko‘rsatkichlarida qayd etiladi.

Ushbu milliy standartni O‘zbekiston Respublikasi hududida rasmiy chop etish mutlaq huquqi O‘zbekiston standartlar institutiga tegishli.

Mundarija

1	Qo‘llanish doirasi	1
2	Terminlar va ta‘riflar	1
3	Talablar.....	2
4	Jarayon.....	4
5	Hisoblash usullari	5
6	Natijalarni ifodalash	5
7.	Sinov bayonnomasi	6
A	Ilova.....	7
	Bibliografiya.....	8

Kirish

Ushbu standart (EN 12940:2004) CEN/TC 309 “Oyoq kiyim” texnik qo'mitasi tomonidan tayyorlangan bo'lib, uning kotibiyati AENOR tomonidan amalga oshiriladi.

Ushbu Yevropa standartiga milliy standart maqomi eng kechi 2005 yil fevraligacha bir xil matnni nashr qilish yoki tasdiqlash yo'li bilan beriladi va ziddiyatli milliy standartlar eng kech 2005 yil fevraligacha bekor qilinadi.

Ushbu standart ENV 12940:1999 ni almashtiradi.

Ushbu standart bibliografiyani o'z ichiga oladi.

CEN/CENELEC ichki qoidalariga muvofiq, quyidagi mamlakatlarning milliy standartlar tashkilotlari ushbu Yevropa standartini amalga oshirishlari shart: Avstriya, Belgiya, Kipr, Chexiya, Daniya, Estoniya, Finlyandiya, Fransiya, Germaniya, Gretsiya, Vengriya, Islandiya, Irlandiya, Italiya, Latviya, Litva, Lyuksemburg, Malta, Niderlandiya, Norvegiya, Polsha, Portugaliya, Slovakiya, Sloveniya, Ispaniya, Shvetsiya, Shveytsariya va Buyuk Britaniya.

Qayta ishlash chiqindilarini utilizatsiya qilish Yevropa Ittifoqida tobora ko'proq tartibga solinmoqda. Shu bilan birga, chiqindilarni boshqarish xarajatlari ortib bormoqda. Chiqindilarni boshqarish masalasida poyabzal sanoati quyidagilarga muhtoj:

- kelajakdagi qoidalarga yaxshiroq moslashish va ularga samarali ravishda javob berish uchun ko'rsatmalar,

- chiqindilarni boshqarish samaradorligini baholash uchun vosita.

Ushbu standart, poyabzal sanoati uchun maxsus ishlab chiqilgan bunday vositani o'z ichiga oladi.

Chiqindilarni boshqarishni yaxshilash uchun poyabzal ishlab chiqaruvchisi quyidagi vazifalarni bajarishi kerak:

- chiqindilar miqdorini kamaytirish,

- chiqindilarni qayta ishlatish,

- chiqindilarni qayta ishlab chiqarish,

- chiqindilarni yoqish va ulardan energiya qaytarish,

- chiqindilarni tozalash.

Ushbu standart EN ISO 14001:1996 boshqaruv tizimi standartini joriy etmoqchi bo'lgan istagan kompaniya tomonidan foydalanilishi mumkin.

O'ZBEKISTON MILLIY STANDARTI

**POYABZAL ISHLAB CHIQARISH CHIQINDILARI. CHIQINDILARNI
TASNIFLASH VA BOSHQARISH**

**ОТХОДЫ ПРОИЗВОДСТВА ОБУВИ. КЛАССИФИКАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ
ОТХОДАМИ**

**FOOTWEAR MANUFACTURING WASTES. WASTE CLASSIFICATION AND
MANAGEMENT**

Amalga kiritish sanasi 26.01.2025

1 Qo'llanish doirasi

Ushbu milliy standart poyabzal ishlab chiqarishdan chiqadigan chiqindilarni hosil qilish jarayonidagi qadamlarni va odatdagi chiqindilarni boshqarish amaliyotlarini belgilaydi. Shuningdek, u poyabzal ishlab chiqarish jarayonida hosil bo'ladigan odatiy chiqindilarning Yevropa ro'yxatini belgilaydi.

Ushbu milliy standart bir maxsus mahsulotga, mahsulotlar guruhiga, zavod ichidagi bitta aniq ishlab chiqarish texnologiyasiga yoki kompaniyaning butun ishlab chiqarishiga qo'llanilishi mumkin.

Izoh: Bunday chiqindilarning xususiyati ishlab chiqarish jarayonlari, poyabzal turi va ishlatiladigan materiallarga bog'liq bo'ladi.

Chiqindilarni boshqarish samaradorligini baholash uchun foydalaniladigan vosita:

–to'g'ridan-to'g'ri ishlab chiqarish jarayonidan yoki hosil bo'lgan chiqindilardan tashkil topgan,

–ma'lum bir mahsulot, ma'lum bir mahsulot guruhi yoki aniq ishlab chiqarish texnologiyasi yoki kompaniyaning butun ishlab chiqarishi uchun hisoblangan.

2 Terminlar va ta'riflar

Ushbu milliy standart maqsadlari uchun quyidagi terminlar va ta'riflar qo'llaniladi.

Izoh: YeI 91/156/EEC ko'rsatmasi bilan o'zgartirilgan 75/442/EEC 75/442/EEC ko'rsatmasida chiqindilar va chiqindilarni boshqarish atamalari ta'riflanganligiga e'tibor qaratiladi. Qadoqlash chiqindilari atamasi YeI 94/62/EEC ko'rsatmasida belgilangan. Poligon atamasi Yevropa Ittifoqining 99/31/EC ko'rsatmasida belgilangan (A ilovasiga qarang).

2.1 Ishlab chiqarish chiqindisi

Poyabzal ishlab chiqarish jarayoni bilan bevosita bog'liq chiqindilar

2.2 Texnik xizmat ko'rsatish chiqindisi

Zavodlarda texnik xizmat ko'rsatish jarayonlaridan hosil bo'lgan chiqindilar

2.3 Chiqindilarni boshqarish amaliyoti

Chiqindilarga qo'llaniladigan texnologiya, maxsus ishlov berish yoki boshqarish (masalan, qayta ishlatish, qayta ishlab chiqarish, yoqish va boshqalar) jarayonlarida hosil bolgan chiqindilar

Izoh: Ushbu amaliyotlar 3-jadvalda keltirilgan.

2.4 Sinov davri

Ishlab chiqarishning uzluksiz davri bo'lib, ushbu davr barcha zarur zarur ma'lumotlar to'planadi.

2.5 Chiqindilar miqdori

Bir turdagi chiqindilar uchun, ma'lum bir yakuniy mahsulot yoki yakuniy mahsulot guruhini ishlab chiqarishda ma'lum bir sinov davrida hosil bo'lgan chiqindilar miqdori

2.6 Boshqariladigan chiqindi maydoni

Atrof-muhitga chiqindilarning chiqarilishi nazorat ostida bo'lgan maydon

2.7 Maxsus yo'q qilish usuli

Yoqish, qayta ishlash yoki chiqindi maydoniga joylashtirish mumkin bo'lmagan yo'q qilish usuli

3 Talablar

3.1 Jarayon bosqichlari

Chiqindilarni miqdoriy aniqlashda hisobga olinadigan poyabzal ishlab chiqarish jarayoni bosqichlari 1-jadvalda keltirilgan.

1 – jadval. E'tiborga olinishi kerak bo'lgan poyabzal ishlab chiqarish qadamlar

Jarayonning qismlari	E'tiborga olinishi kerak bo'lgan qadamlar
Saqlash	xom ashyolarni saqlash
Dizayn va ishlab chiqarish	Materiallarni kesish, ishlatilmagan namunalar
Ustki qismni tayyorlash	Yuqori qism materialini kesish Ichki qoplama materialini kesish Yupqalash (material chetlarini yupqalash jarayoni) Yelimlash / tikish
Boshqa tarkibiy qismlarni ishlab chiqarish	Ichki taglik materialini kesish, Ichki qavat (taglik ichki qatlami) materialini kesish, Tashqi taglik materialini kesish, Tashqi taglik/yurish qismi yoki poshna ishlab chiqarish yoki tayyorlash, Tashqi taglik va posna qismlarini yopishtiruvchi bilan ishlov berish
komponentlarni birlashtirish	yig'ish jarayonining barcha bosqichlari.
Yakunlash	tugatish jarayonining barcha bosqichlari.

Tayyor mahsulotni saqlash	Ombor
Ishlab chiqarish uskunalariga texnik xizmat ko'rsatish	Chiqindilarni ishlab chiqaruvchi faoliyatlar

3.2 Chiqindilarni tasniflash ro'yxati

E'tiborga olinishi kerak bo'lgan chiqindilar, kamida, 2-jadvalda ko'rsatilgandek bo'lishi kerak.

2 – Jadval. Chiqindilarni tasniflash ro'yxati

Chiqindi kodlari	Mumkin bo'lgan chiqindilar ro'yxati
	Jarayon chiqindilari
	Yuqori materialni kesish chiqindilari
	Ichki taglik materialini kesish chiqindilari
	Taglik materialini kesish chiqindilari
	Inyeksion qoliqlash chiqindilari
	Boshqalar
	Chang yoki qoldiq moddalar (yuzaki ishlov berilgan)
	Kesishdan chiqadigan qoldiqlar
	Boshqa ishlab chiqarish chiqindilari
080102	Bo'yoq va laklarning qolgan qismi (xlordanmagan erituvchi asosida)
080103	Bo'yoq va laklarning qolgan qismi (suv asosida)
080402	Qolgan yopishtiruvchi moddalar (xlordanmagan erituvchi asosida)
080403	Qolgan yopishtiruvchi moddalar (suv asosida)
140103	Ishlatilgan erituvchilar (alohida yoki aralashgan)
200301	Standartga mos kelmaydigan poyabzallar
	Qadoqlash chiqindilari
150101	Karton qadoqlash materiallari: oyoq kiyim qutilari, qadoqlash qutilari, namuna qutilari, tekstil roliklaridan markaziy naychalar.
150102	Plastik konuslar va g'altaklar
"	Plastik qoplar va plyonkalar
"	Bankalar, konserva qutilari va barabanlar (plastik) tozalangan
"	Bankalar konserva qutilari va barabanlar (< 3% mahsulot qoldig'i bilan)
"	Bankalar, konserva qutilari va barabanlar (> 3% mahsulot qoldig'i bilan)
150103	Yog'och palitralar
150104	Bankalar, konserva qutilari va barabanlar (metall) tozalangan
"	Bankalar, konserva qutilari va barabanlar (< 3% mahsulot qoldig'i bilan)
"	Bankalar, konserva qutilari va barabanlar (> 3% mahsulot qoldig'i bilan)
"	Boshqa metall qadoqlash chiqindilari (to'qimachilik g'altaklari uchun alyuminiy markaziy quvurlar ...)

	Boshqa chiqindilar (texnik xizmat ko'rsatish va boshqalar)
130100	Gidravlik moy
130200	Motor moyi
150102	shikastlangan yoki eskirgan materiallar (plastik)
150201	Ishlatilgan havo filtrlari
160205	Foydalanmaydigan uskunalar
200101	Qog'oz: ofis, kompyuter
200106	Shikastlangan yoki eskirgan pichoq, shikastlangan yoki eskirgan (alyuminiy)
200108	Kafe chiqindilari
200301	Maishiy chiqindilarga o'xshash chiqindilar (ichimlik qutilari, ustaxonalar tozalash ...)
Izoh: YeI qonun hujjatlarida poyabzal sanoati uchun maxsus chiqindi tasnifi yaratilmagan; poyabzal sanoatidan kelib chiqadigan ba'zi chiqindilar Yevropa chiqindilar katalogida ro'yxatga olinmagan. CEN/TC 309 ushbu jadvaldagi kodlarni Yevropa chiqindilar katalogi poyabzal sanoati bilan bog'liq chiqindilarni o'z ichiga olganida qayta ko'rib chiqadi.	

3.3 Chiqindilarni boshqarish amaliyotlari

3 - Jadvalda keltirilgan amaliyotlar poyabzal sanoati uchun odatiy chiqindilarni boshqarish amaliyotlari hisoblanadi.

3 – jadval. Chiqindilarni boshqarishning odatiy usullari

Chiqindilarni boshqarish amaliyotlari	Kod
Qayta foydalaning	A
Kompaniya ichida yoki tashqarida qayta ishlash (aniqlang)	B
Energiya qayta tiklash bilan yoqish	C
Maxsus yo'qotish ishlovi (aniqlang) ^a	D
Nazorat ostida poligonlarga joylash	E
Energiya qaytarishsiz yoqish	F
Boshqalar ^b (aniqlang)	G
a Misol: kimyoviy yo'qotish, biologik yo'qotish b Misol: xom ashyo sifatida sotish	

4 Jarayon

Qadamlar quyidagi tartibda bo'lishi kerak:

–Chiqindilarni miqdorini hisoblash: Sinov davrida hosil bo'lgan chiqindilar miqdorini (2-jadvalda keltirilgan ro'yxat bo'yicha) hisoblang. Har bir chiqindi uchun sinov davrida ishlab chiqarilgan poyabzal juftlari soniga nisbatan "kg/1000 juft" ko'rsatkichi hisoblab chiqilsin.

–Sinov davrida tahlil qilinayotgan aniq mahsulot, mahsulotlar guruhi yoki butun ishlab chiqarishga mos keladigan poyabzal juftining o'rtacha massasini aniqlang.

–Chiqindilarni boshqarish amaliyotlari: Har bir chiqindi uchun 3-jadvalda ko'rsatilgan boshqaruv amaliyotlari bo'yicha qayta ishlangan qismini hisoblang. 4-jadvalga o'xshash jadvalni to'ldiring.

–Natijalarni taqdim eting: agar «B», «D» yoki «G» kodlari bilan belgilangan amaliyotlar qo'llangan bo'lsa, texnik jihatdan qaysi amaliyot bajarilganini aniq ko'rsating.

5 Hisoblash usullari

5.1 Chiqindi miqdori

Kiritilgan chiqindilar fabrika ishlab chiqarishining belgilangan bir qismida (masalan, bir tur poyabzal, bir ishlab chiqarish texnologiyasi yoki butun ishlab chiqarish) ishlab chiqarilgan chiqindilardir. Barcha chiqindi miqdorlari, hatto suyuq chiqindilar, kilogrammga aylantiriladi. Keyin «kg chiqindi/1000 juft» nisbati hisoblanishi kerak.

Sinov davri maksimal 12 oy bo'lishi kerak.

5.2 Chiqindilarni boshqarish amaliyotlaridan foydalanish

Sinov davrida har bir chiqindining bir qismi turli amaliyotlar bo'yicha boshqarilgan bo'lishi mumkin.

Har bir chiqindi uchun, Jadval 3 da keltirilgan amaliyotlar bo'yicha qanday qism boshqarilganligini hisoblang. Agar chiqindilar qanday boshqarilganligi to'g'risida (qayta foydalanishdan tashqari) hujjatlashtirilgan ma'lumotlar mavjud bo'lmasa, tanlangan amaliyot «boshqalar» deb belgilanishi kerak.

6 Natijalarni ifodalash

Natijalar Jadval 4 da ko'rsatilgandek taqdim etilishi kerak.

4 – Jadval. Natijalarni ifodalash

		Chiqindilarni boshqarish amaliyotlari bo'yicha nisbati (kg/1000 juft) (Vakil juftning o'rtacha og'irligi: ...)							
Qattiq yoki suyuq chiqindilar ro'yxati		A	B	C	D	E	F	G	
Chiqindi kod i	Chiqindi nomi	Qayta Ishlatish	Qayta ishlash ichkarida yoki tashqarida (aniqlang)	Energiya qaytarish bilan yoqish	Maxsus yo'q qilish muolajasi (aniqlang)	Boshqariladigan qattiq chiqindilar	Energiya qaytari shsiz yoqish	Boshqalar (aniqlang)	Jami
Xxx	Chiqindi 1								
Yyy	Chiqindi								

y	2								
	Chiqindi 3								
	Chiqindi 4								
	...								
	Jami								

7. Sinov bayonnomasi

Sinov bayonnomasi quyidagi ma'lumotlarni o'z ichiga olishi kerak:

- sinov davri,
- natijalarga qo'llaniladigan batafsil tavsif (poyabzal turi, poyabzal guruhi, texnologiya turi yoki butun kompaniya),
- natijalarga taalluqli namunaviy poyabzalning o'rtacha og'irligi va qanday aniqlanganligi,
- chiqindilar miqdorini baholash uchun hisobga olingan jarayon bosqichlarining batafsil tavsifi (1-jadvalga muvofiq),
- har bir chiqindini miqdorlash uchun qo'llanilgan usul,
- 4-jadvalda ifodalangan natijalar,
- ushbu standartdan har qanday chetga chiqish.

A Ilova
(ma'lumot uchun)

Ushbu Yevropa Standartiga tegishli ta'riflar, YeI qonunchiligida keltirilgan

Izoh: Ushbu Yevropa Standartining foydalanuvchisi EU qonunchiligidagi so'nggi o'zgarishlarni tekshirish mas'uliyatiga ega.

A.1 chiqindi

Egasi tashlab yuboradigan yoki tashlamoqchi bo'lgan yoki tashlashi kerak bo'lgan moddalar yoki obyektlar.

Izoh: Manba: 75/442/EEC ko'rsatmasi, 91/156/EEC ko'rsatmasi bilan o'zgartirilgan.

A.2 qadoqlash chiqindisi

Chiqindilar ta'rifga mos keladigan qadoqlash yoki qadoqlash materiallari.

Izoh: Manba: 94/62/EEC ko'rsatmasi.

A.3 chiqindi boshqaruvi

Chiqindilarni yig'ish, tashish, qayta tiklash va yo'q qilish, shuningdek, bunday operatsiyalarni nazorat qilish va yo'q qilish joylarining keyingi parvarishi.

Izoh: Manba: 75/442/EEC ko'rsatmasi, 91/156/EEC ko'rsatmasi bilan o'zgartirilgan.

A.4 chiqindilarni yerga ko'mish

Chiqindilarni yerga (ya'ni, yer ostiga) joylashtirish uchun chiqindilarni yo'q qilish joyi, quyidagilarni o'z ichiga oladi:

–ichki chiqindi yo'q qilish joylari (ya'ni, chiqindi ishlab chiqaruvchisi o'z chiqindilarini ishlab chiqarish joyida yo'q qiladigan joy);

–doimiy joy (ya'ni, bir yildan ortiq) bo'lib, chiqindilarni vaqtincha saqlash uchun ishlatiladi, ammo quyidagilarni istisno qiladi:

–chiqindilarni boshqa joylarda qayta tiklash, qayta ishlash yoki yo'q qilish uchun tayyorlash maqsadida tushirish joylari;

–qayta ishlash yoki qayta tiklashdan oldin chiqindilarni umumiy qoidaga ko'ra uch yildan kam vaqt davomida saqlash;

–yoki yo'q qilishdan oldin chiqindilarni bir yildan kam vaqt davomida saqlash.

Izoh: Manba: 99/31/EC ko'rsatmasi.

Bibliografiya

1. Kengash Ko'rsatmasi 75/442/EEC 1975-yil 15-iyulda chiqindi haqida, Rasmiy Jurnal L 194, 25/07/1975, B. 0039-0041
2. Kengash Ko'rsatmasi 91/156/EEC 1991-yil 18-martda 75/442/EEC Ko'rsatmasi haqida, Rasmiy Jurnal L 078, 26/03/1991, B. 0032-0037
3. Yevropa Parlamenti va Kengash Ko'rsatmasi 94/62/EC 1994-yil 20-dekabrda qadoqlash va qadoqlash chiqindilari haqida, Rasmiy Jurnal L 365, 31/12/1994, B. 0010-0023
4. Kengash Ko'rsatmasi 1999/31/EC 1999-yil 26-aprelda chiqindilarni qattiq chiqindi maydonida yo'q qilish haqida, Rasmiy Jurnal L 182, 16/07/1999, B. 0001-0019
5. 2000/532/EC: Komissiya Qarori 2000-yil 3-mayda 75/442/EEC Ko'rsatmasi bo'yicha chiqindilar ro'yxatini tasdiqlovchi 94/3/EC Qarorini almashtirish, Rasmiy Jurnal L 226, 06/09/2000, B. 0003-0024
6. EN ISO 14001:1996 Atrof-muhitni boshqarish tizimlari - Foydalanish bo'yicha ko'rsatmalar bilan birga tavsif
7. Kengash Ko'rsatmasi 91/689/EEC 1991-yil 12-dekabrda xavfli chiqindilar haqida, Rasmiy Jurnal L 377, 31/12/1991, B. 0020-0027
8. 2000/76/EC Ko'rsatmasi Yevropa Parlamenti va Kengashi 2000-yil 4-dekabrda chiqindilarni yoqish haqida, Rasmiy Jurnal L 332, 28/12/2000, B. 0091-0111
9. Yevropa Parlamenti va Kengashi 2002-yil 25-noyabrda chiqindi statistikasi bo'yicha (EC) No 2150/2002 Qonuni, Rasmiy Jurnal L 332, 09/12/2002, B. 0001-0036

Bibliografik ma’lumotlar

SUT 13.030.01; 61.060